

Onderwijs aan heterogene groepen

1 januari 1989

Auteur: Dorée de Kruijk

Volume: 20

Nummer: 1-2

Pagina's: 78-84

Documenten

- [moer_jrg20_011.pdf](#)

doree de kruijk onderwijs heterogeniteit aan heterogene groepen ja natuurlijk is het mogelijk bij het vak nederlands met heterogeen samen gestelde klassen te werken wij zouden zelfs willen zeggen dat het vak nederlands gebaat is bij grote verschillen in de klas deze uitspraak is afkomstig van de docenten nederlands aan de middenschool in lelystad doree de kruijk is een van hen zij zet in onderstaand artikel argumenten voor en tegen heterogeen groeperen nog eens op een rij en blik voor uit op de basisvorming doelpunten en uitgangstellingen en de volgende constatering begrijpelijke scho ten voor open d oel taal is denken hoe beter je je taal beheerst voor taalonderwijs is het essentieel dat hoe genuanceerder je kunt denken taalgebruik in verschillende communicatieve taal is communicatie het is een kunst je ge situaties als uitgangspunt genomen wordt denken voor anderen duidelijk te maken als spreken schrijven lezen en luisteren wordt eenmaal iets bedacht hebt denken en com den dus niet geïsoleerd aangeboden en de munitoren zijn echter veel te va ge begrip en verschillende taalvaardigheden worden om zonder verdere voorbereiding lessen mee geïntegreerd toegepast te kunnen vullen toch is het goed te beseffen aandacht voor deelvaardigheden zoals spel dat taallessen gericht zijn op denken en com ling brieven schrijven goed articuleren munitoren die gedachte kan bijvoorbeeld nut training naar auditief geheugen enzovoort zijn bij de confrontatie met een leerling die mag de hoofdzaken niet naar de achter niets opschrijft bij de opdracht geef je eigen grond schuiven mening een van de redenen hiervoor kan na bij de keuze van de lesstof is de inhoud melijk zijn dat het denkproces niets oplevert van de taaluiting van groot belang als dat het geval is zal je je in de didactiek denken eerst op de gedachtenvorming moeten richten nadenk en over eigen en andermans taalgebruik is een eerste vereiste voor verbetering als je in je onderwijs uitgaat van de stellingen van de taalbeheersing taal is denken en taal is communicatie zijn 78 deze uitgangspunten vormen op onze school situatie maar ook puzzeling en woord en de basis van het taalonderwijs dat betekent schat oefeningen samen te lezen verhalen for dat we zo min mogelijk invuloefeningen en rijt mulerin g van

mening en argumenten worden laten maken en zo veel mogelijk ingaan op door leerlingen heel verschillend verwerkt een de inhoud van taaluitingen de deelvaardigheden voorbeeld de opdracht luistert maakvragen en zijn afwisselend in de lesstof verwerkt en waarmee je de hoofdzaken van dit verhaal de docent benadrukt nu eens het een dan naar voren brengt en laat die door je groepsge weer het ander in de loop van dit artikel zul noten beantwoorden en leerling apasthet rijtje len deze uitgangspunten in de voorbeelden te vragen toe wie wat waren zodat de vori g e herkennen zijn we k benadrukt werd leerling maakt meer op deze tekst gericht e vraag en inhoudt van spelletjes en probeert strikvragen te verzinnen voor en tegen d stelt alleen simpele vragen over titel en te beginnen met voorlaatje allemaal voldoen ze aan de opdracht maar ieder op een ander niveau het belangrijkste voordeel van heterogene in klas 1 en 2 krijgen de leerlingen 3x per jaar klassen gedurende meer leerjaren in ons geval een rapport mee met daarop de beoordeling in 3 is dat je in het onderwijs de nadruk kunt een vierpuntsschaal te vergelijken met leggen op het ontwerpen van kennis hou van werken aan de leerstof bezingen vaardigheden zonder voortdurend gereikte doelen tevredenheid in klas 3 komen remd te worden door de plicht tot beoordelen de bereikte doelen overeen met een niveau en selecteren geen leerling hoeft zich onder aanduiding en is er een vierde kolom begrip of boven het eigen niveau geplaatst te voelen toegevoegd we leveren geen harde beoordeling en ouder hoeft herhaaldelijk te worden overlingen maar streven naar aanmoediging dia gtuigd van de juistheid van de plaatsing je nose en zelfkennis daarom scheppen we voor kunt je in je onderwys dus richten op afwisse meel en informeel ruimte voor gesprekken met lende didactiek persoonlijke benadering van ouders en leerlingen over de behaalde de leerlingen en groepswork vol communicatie resultaten mogelijkheden in de leerstof hebben we verder geprobeerd in de praktijk proberen we dat te doen met een zodanige variatie in aanbod en werkvormen van ten hoogste 25 leerling en met men aan te brengen en dat zo veel mogelijk leersterk uiteenlopende cognitieve niveaus van lingen zo goed mogelijk k worden bediend lbo a tot en met atheneum die op grond van daarvoor hebben we de leerstof onderverdeeld basisschoolgegevens en instapgesprekjes zo in thema s die meestal bestaan uit een curso goed mogelijk heterogeen worden ingedeeld en risch en een thematisch keuze gedeelte in drie jaar bij elkaar blijvend dit alles in een elk thema zijn een of meer deelvaardigheden school die na elf jaar middenschool experiment uitdrukkelijk verwerkt in klas 1 bijvoorbeeld de verworvenheden daarvan heeft kunnen intonatie articulatie woordenboek encyclopedie stabiliseren die zinsbouw interpunctie alinea s en natuurlijk zullen wij niet zeggen dat we alle beeldspraak in de thema s muziek landen problemen hebben opgelost of dat de zelfge dieren sport maakte leerstof tot in lengte van dag en zal voldoen we hebben echter wel geprobeerd de dat brengt ons dan meteen op het tweede leerstof volgens onze uitgangspunten samen grote voordeel van heterogene groepen voor te stellen het vak nederlands het grote aantal zo krijgen alle leerlingen hetzelfde aanbod gespreksmogelijkheden binnen de klas je boeken en ander materiaal zijn voor alle leerling hoeft de leerlingen niet voortdurend buiten

de g en gelijk d e wijze waarop er met d it aan bod school in situaties te brengen waarin commu gewerkt wor d t kan echter w el verschillen nicatie gebruikelijk en nodig is binnen de klas d aar b ij zijn veel opd rachten zo ruim dat de bevinden zich personen klasgenoten met heel leerlingen zelf in hun ver werking de differen- tia verschillende achtergronden waardoor uitwis tie verw ezenlij ken h et ma k ke- lijkste voorbeeld selen van ervaringen en formulering van me is natuurlijk schrijf een verhaal of b etoog naar ningen logisch en aantrekkelijk worden bij het aanleid- ing van een gelezen tekst of b es p roken thema muziek hoort bijvoorbeeld een bandje 79 met nederlandstalige liedjes op een enqu te verschillen zo groot dat alle leerlingen kunnen formulier geven de leerlingen hun mening over beseffen hoe beperkt geldend hun specifieke tekst en muziek daarna volgt altijd een leven groepsnorm is verwerkt in lesstof levert deze dige uitwisseling van favoriete num- mers de sociale vorming bijvoorbeeld het volgende op volgende les kan dan wor- den besteed aan een in het thema bijgeloof klas 2 komt heksen meegebracht band- je de vertaling van een en vervolging ter sprake waarna afwijkend ge gels liedje het samenstellen van een klasse drag wordt besproken de leerlingen bepalen top tien afhankelijk van de interesse van klas dan wat de in de klas geldende kled- ingvoor en docent schriften zijn wat wordt er gedragen wat een ander voorbeeld uit het thema dieren 1 hoort gedragen te worden wat niet ten slot schrijf op in welke situaties je precies snapt te kleden de groepen op grote flappen gete wat een huisdier bedoelt 2 bespreek de situ kende poppen zeer opvallend aan aties in je groep en kies er de twee voorbeel natuurlijk maken we niet elk moment gebruik den uit waaraan je het duidelijkst kunt zien dat van de verschillen binnen de klas de leerlin het om echte communicatie met een reactie gen werken ook vaak in groepjes zonder dat er gaat 3 vul nu met je groep het communica sprake is van groepsopdrachten of daadwerke tie schema in iedereen hetzelfde dus overleg lijk samenwerken ze zouden bij individueel is noodzakelijk werk natuurlijk ook wel in rijen toetsopstel heterogeniteit garandeert heel verschillende ling kunnen zitten maar traditie en werksfeer achtergronden interesses en ervaringen daar op school bepalen nu eenmaal vaste tafel mee heb je binnen je klas een schat aan mate groepjes riaal om het denken en communiceren te be hiermee zijn we toegekomen aan de proble oefenen voor taalonderwijs waarbij denken en men zoals die in het openbaar en bij de borrel communiceren centraal staan is heterogene gefor- muleerd worden en aan ons commentaar indeling van groepen dus een groot vo- ordeel daarop de problemen die we zelf ondervin heterogeniteit levert ook de ver- schillen in taal den beschouwen we als echte problemen gebruik die op soortgeli- jke wijze kunnen wor voor docenten en die bespreken we straks in den verheven tot lesstof de paragraaf de docent minder talige voordele n problemen verder tellen voor ons nog een aantal voorde het eerste probleem dat veel genoemd wordt len die wat algemener van aard zijn zoals de betreft de manier waarop een docent de klas sociale vorming waaronder we het leren om tegemoet treedt een lange uitleg gericht op gaan met mensen verstaan die vanuit andere de gemid- delde leerling waarbij sommigen zich achtergronden anders praten denken conflic vervelen omdat ze het niet snappen en ande ten hanteren en dergelijke ren omdat ze het allang snappen of geen bovendien maken de grote onmiskenbare ver klas-

sikale bespreking maar uitsluitend individuen het voor docenten noodzakelijk veel duele opdrachten een lange uitleg leek ons variatie aan te brengen in aanbod en werkvorm niet geschikt voor heterogene groepen tien men waardoor leerlingen met verschillende minuten hebben we onszelf als norm gesteld leerstijlen allemaal aan bod kunnen komen op op dit gebied streven we dus bepaald niet grond van leerstijlen zou je trouwens incidenten naar eenheidsworst na de voorgaande parateel homogene groepen kunnen samenstellen graaf zal duidelijk zijn dat we ook inhoudelijk zoals dat nu gebeurt op grond van cognitieve niet streven naar gelijke resultaten voor ieder kenmerken maar op dit gebied zijn zeker voor een we proberen juist de verschillen tot hun het vak nederlands nog veel te weinig onderrecht te laten komen meningen uitwisselen en zoekresultaten bekend keuzes maken vinden we van groot belang al in de leeftijd van 12 tot 15 jaar zijn de meeste leerlingen krijgen dezelfde stof aangeboden kinderen erg gericht op sociale contacten en maar de opdrachten maken uiteenlopende ver op een groep om bij te horen waarbij de werking mogelijk zowel naar inhoud als naar groepsnorm vaak verwordt tot benauwende niveau noch de uitleg noch de lesstof is gewet en regel in een heterogene groep zijn de richt op de gemiddelde leerling we probeer n 80 de leerling uit te dagen eigen mogelijkheden en len aanbrenge in hun didactische werkvormen interesses te benutten en uit te bouwen en die leerprocessen willen begeleiden aan de uiterste consequentie hiervan een totaal deze vaardigheden moeten hoge eisen worden doorgevoerde individualisering hebben we van gesteld we komen hierop in de volgende paragraaf de hand gewezen omdat de verschillen tussen ragraaf terug de leerlingen daar groter door worden terwijl van communicatie en sociale vorming geen een eveneens veel gehoorde klacht geldt het sprake meer kan zijn we hebben ons dan ook gebrek aan niveau zeteren niets heet het steeds fel verzet tegen differentiatie volgens dan ze leren heel veel kunnen wij daarop vaste modellen als bhv basis oriëntatie en antwoorden maar overtuigender zijn de cijfer keuzestof en mastery learning in de vorm van matige onderzoeken die op onze school de geprogrammeerde instructie alleen bij de laatste jaren worden verricht intern en door mentale grammaticale begrippen gebruiken de inspectie daaruit blijkt dat de verblijfsduur we een dergelijk differentiatie model maar van havo en vwo leerlingen niet boven het sinds willem witmink zijn speelse grammatica landelijk gemiddelde ligt terwijl het aantal heeft geschreven hebben we ons eigen mate doorlopen klassen voor havo 5 en voor vwo 6 riaal aan de kant gezet geen eenheidsworst bedraagt de verblijfsduur van de mavo en dus maar ook geen stringente individualise lbo leerlingen is moeilijker te berekenen omdat ring het mogelijk is op verschillende niveaus examen te doen gemengd geprofileerd afsluiten een andere veel gehoorde klacht over hetero mavo en lbo leerlingen doorlopen verplicht 5 gene groepen is dat de voorbereiding en de klassen en doen er dus allemaal minimaal 5 lessen zoveel tijd en energie kosten natuurlijk jaar over kost het tijd en energie nieuwe lesstof zelf on dan is er nog een lichte opwaartse beweging der de knie te krijgen wie een nieuwe methode signaleren in de vergelijking tussen behaalde de aanschaf kan erover meepraten dat in het diploma s en basisschool adviezen meer leer eerste jaar de lessen meer voorbereiding vra lingen halen hogere diploma s dan op grond gen terwijl het gevoel

van onvrede en ontoe van landelijke gegevens en basisschool reikendheid pas na het tweede jaar verdwijnt adviezen zou mogen worden verwacht ook het werken met een nieuw type leerlin de resultaten voor de afzonderlijke vakken zijn gen kost tijd en energie hetgeen ieder die wel niet onderzocht maar het vak nederlands kan eens van school veranderd is kan weten vroe er logischerwijze nauwelijks negatief uitsprin ger toen dat nog kon na een zekere gewen gen gezien het grote belang van taalvaardig ning kun je echter niet meer stellen dat hete heden in het totale onderwijs rogeniteit op zichzelf meer werk oplevert van een gebrek aan kwaliteit van het onder in de zeer brede heterogene klassen zoals wij wijs in heterogene groepen zouden wij dus die kennen zitten soms ook leerlingen met niet willen spreken ook al blijven we zelf ele waarden en normenpatronen waaraan de be menten veranderen en verbeteringen zoeken treffende docenten niet gewend kunnen raken maar dat is eerder een kwestie van jong blij de steeds terugkerende conflicten die hierdoor ven ondanks de vergrijzing veroorzaakt worden kosten energie soortge hiermee zijn de voornaamste argumenten voor lijke grote verschillen in waarden en normen en tegen heterogeniteit bij het vak nederlands patronen tussen docent en leerling komen ech de revue gepasseerd ter in cognitief meer homogeen samengestelde groepen ook voor waarschijnlijk is in dit ver band de topografische ligging van de school de docen t van minstens zo groot belang als de heteroge ne samenstelling het is goed in dit verband de acht bekwaam toch hebben ook wij wel eens verzucht dat je heden van docenten in heterogene groepen te op onze school als schaap met 5 poten soms noemen die bonset uit een aantal handboeken moest vechten om te overleven enigszins heeft gedestilleerd bonset onderwijs in hete overdreven was dat wel maar aan de vaardig rogene groepen muusses purmerend p 367 heden van docenten die grote verschillen tot 1 de leraar moet afzien van alleen doceren e n hun recht willen laten komen die variatie wil begeleider hulpverlener stimulator van het 81 leerproces worden drie jaar begeleidt 2 de leraar moet aandacht schenken aan het functioneren van de klas als groep de grootste problemen ondervinden wij met 3 de leraar moet de rol van het schoolboek in leerlingen die een totaal ander waarden en zijn lessen reduceren tot die van hulpmid normenpatroon koesteren als wijzelf in som del en met aanvullend materiaal werken mige klassen vermijdt de docent groepsdiscus 4 de leraar moet naast vakinhoudelijke doelen sies waarbij veroordeelde waarden en nor ook pedagogische doelen nastreven men naar voren kunnen komen zo heeft een 5 de leraar moet het traditionele vooral se docent bij het thema oorlog en vrede klas 3 lectieve beoordelingssysteem wijzigen in in een groep met extreem rechtse leerlingen een vooral diagnostisch alle discussies vervangen door verhalen van 6 de leraar moet niet alleen het werk van de zijn kant en groepswerk steeds gebruikt om leerling maar ook zijn eigen werk en zijn ei verschillende discussies binnen kleine groepjes gen programma evalueren aan te zwengelen uitgangspunt hierbij was 7 de leraar moet in staat zijn intensief samen dat tegenspraak de leerlingen alleen maar zou te werken met collega s in teamverband sterken in hun mening terwijl tolerantie voor ook buiten zijn sectie de docent zelf niet op te brengen was 8 de leraar moet op kunnen treden als hieruit blijkt al dat wij met ander waarden en mentor leerlingbegeleider normenpatroon niet simpel-

weg brutaal ge drag bedoelen maar veel dieper liggende ver veel van deze bekwaamheden zijn in het voor schillen in opvattingen en of gedragingen de gaande al aan de orde gekomen hierna zal ik oplossingen die we voor dit probleem beden de punten behandelen die voor ons problema ken zijn incidenteel soms zijn het zelfs tisch zijn gebleken met daarnaast de eventu noodsprongen maar in alle gevallen prevaleren eel gevonden oplossingen pedagogische argumenten boven vakdidactische dat past ook binnen de schoolorganisa we verzuchten wel eens dat het onderwijs op tie die gericht is op prioriteit voor het pedago onze school eigenlijk volledig gebaseerd is op gische klimaat het vakoverstijgende overleg persoonlijke contacten met de leerlingen met een klein docententeam dat twee eerste waardoor je elk moment van de dag zeer in twee tweede en twee derde klassen beheert tensief bezig bent voor onze eigen rust voe heeft een even duidelijke plaats in de school ren we soms wat klassikale oefenstof in kaar als het sectieoverleg een dergelijke aanpak tenbakken met keuzeopdrachten of herhalings afgestemd op de groep ligt in het verlengde oefeningen kunnen hiervoor dienen het wer van de vele persoonlijke contacten ken met korte overzichtelijke snel af te wer ken kaarten en of oefeningen vinden de leerlin de keerzijde ervan vormt het derde probleem gen over het algemeen heel plezierig ter afwis waaraan we echter minder zwaar tillen als seling dergelijke oefeningen plaatsen we in docenten hun onderwijs in grote mate kunnen een groter verband het thema van dat mo afstemmen op de klas wordt hun ook de kans ment waardoor de leerlingen niet ongericht geboden eigen stokpaardjes te berijden er zijn bezig zijn maar gemotiveerd in een weinig dus geen gemeenschappelijke gelijktijdig afge toegepaste werkvorm aan het thema werken nomen proefwerken dus alle docenten zouden ook voor docenten moeten momenten van in principe hun eigen gang kunnen gaan om ontspanning mogelijk zijn tijdens de lessen niet te ver uit elkaar te groeien gebruiken we ook al raken leerlingen gewend aan persoonlijk het sectieoverleg regelmatig om elkaar te in ke aandacht waardoor ze op ongelegen mo formeren over de gehanteerde aanpak daar menten geneigd zijn de aandacht op te eisen naast hebben we voor de cursorische gedeel daarom hebben we er bij de indeling van het tes toetsen vervaardigd die in alle klassen lesmateriaal op toegezien dat er van tijd tot worden afgenomen dat gebeurt niet gelijktij tijd overzichtelijke snel af te werken opdrach dig voor alle klassen zodat de leerlingen el ten in voorkomen kaar kunnen vertellen wat er gevraagd wordt een factor die op onze school het hanteren aangezien de toetsen zijn gericht op het toe van de persoonlijke contacten vergemakkelijkt passen van vaardigheden zoals het hanteren is het feit dat een docent de klas doorgaans van het woordenboek of het stellen van vra 82 gen wordt deze extra informatie ook door heden waardoor de docent gedwongen wordt leerlingen overbodig geacht de herhaling zelf aan te brengen wel worden bijvoorbeeld feiten en meningen bijgeloof klas 2 uitgebreid tot argumenteren de barricaden de leerstof op klas 3 maar over het algemeen moeten we op dit punt een te groot beroep doen op in het voorgaande i s de leerstof al een enkele de creativiteit van de docenten keer ter sprake gekomen nu w i llen we wat dieper i ngaan op de e i sen die wij aan lesmate variatie in werkvormen riaa l voo r heterogene groepen ste ll en ook in het lesmateriaal zelf moet een grote va rieteit aan werkvormen aanwezig

zijn in de concentrisch klas zal de docent kringgesprekken groeps de stof moet niet lineair gegroepeerd zijn besprekingen voorlezen schrijfoopdrachten en maar concentrisch zodat de leerling elke peri andere werkvormen afwisselen maar alle ode een nieuwe start kan maken het pro schrijfoopdrachten in het lesmateriaal mogen bleem hierbij is dat de docent zelf lijn en op bijvoorbeeld niet in puzzelvorm worden aange bouw in het materiaal zeer goed moet zien boden ook op dit punt moeten wij ons mate dat kost in het begin extra voorbereidingstijd riaal kritisch bekijken en dan nog heb je het pas na twee jaar enigs zins in de vingers veel van onze docenten zijn actualiteit immers nauwelijks opgeleid op het gebied van teksten moeten actueel zijn en van tijd tot tijd didactische mogelijkheden en beperkingen bij vervangen kunnen worden door nog actuelere de vier basisvaardigheden spreken luisteren zo voorkom je dat docenten teveel tijd en schrijven lezen energie kwijt zijn aan kopieerwerk hoewel misschien hebben docenten nederlands wel open opdrachten een geheime bijzondere relatie met fotoko het moeten tamelijk open opdrachten zijn zo pieerapparaten getuige de hoge post kopieen dat de uitwerking heel verschillend kan zijn op het budget nederlands op vele scholen dit betekent dat je leerlingen die veel behoefte aan gestructureerde opdrachten hebben apart duidelijkheid helpt door mondeling of schriftelijk een stap de uitleg moet duidelijk zijn met concrete penplan of stapsgewijze vragen aan te bieden voorbeelden die door leerlingen letterlijk mo de docent moet ook kunnen accepteren en gen worden nagevolgd of vervangen kunnen zelfs aanmoedigen dat sommige leerlingen het worden door een eigen uitwerking differentia uitgereikte voorbeeld van de zakelijke brief blij tie een voorbeeld hiervan staat al bij de open ven gebruiken terwijl anderen uit het hoofd opdrachten een ander voorbeeld is een sche indeling en formuleringen kunnen produceren ma voor de opzet van een betoog 1 inleiding de beoordeling van dit soort werk levert voor met de reden voor het betoog 2 mening 3 ar ons geen grote problemen op omdat we ons gument nummer 1 4 voorbeeld of uitwerking niet hoeven te richten op selectie maar op van het argument 5 argument twee 6 voor verbetering van toekomstige prestaties beeld of uitwerking 7 tegenargument 8 ont zenuwing van het tegenargument 9 herhaling groepsopdrachten van de mening derde klassers kunnen hier van tijd tot tijd moeten er groepsopdrachten mee allemaal een betoog je schrijven hoe zijn waarbij ook echt sprake is van groepsre verschillend ook in uitvoering sultaten bij de beoordeling telt de samenwer king het overleg minstens zo zwaar als het de genoemde punten leiden ontegenzeggelijk uiteindelijke resultaat tot de keuze voor een thematische opzet van taalonderwijs in heterogene groepen waarbij herhaling oefeningen en instructie van cursorisch aan te er moet min of meer terloopse herhaling leren deelvaardigheden in een zeer gevarieerd plaatsvinden van deelvaardigheden die eerder aanbod van didactische werkvormen verpakt expliciet aan de orde zijn geweest dit gebeurt zijn in ons materiaal lang niet met alle deelvaardig 83 wij zijn niet ban g d aarom denken we dat we uit onszelf diep gaan d er met ons lesmateriaal bezig zijn dan het kader waarin dit artikel is geschreven na waartoe we door d e bavo plannen zullen wor melijk in een themanummer over basisvor den gedwongen voor de invoering van bavo ming zou de verwachting kunnen wekken dat zullen we niet zoveel hoeven te veranderen wij toch enige angst

voor de toekomst heb de determinatie kan er alleen maar eenvoudiger ben integendeel wij zien de toekomst met ger op worden vertrouwen tegemoet wij blijven werken ver n u gebruiken we het hele derde leerjaar om langlijstjes opstellen en bijstellen niveau eisen en niveauprestaties te verduidelijken van a tot en met f d it resulteert in een wij weten intussen dat de eindtermen gericht advies voor een vervolgopleiding door de men zullen zijn op communicatief taalonderwijs tot en decaan het feit dat de mogelijkheid is opengehouden het is een heel verschil of je leerling en op zes om bij het examen naast functionele schrijf niveaus moet beoordelen of slechts op twee toetsen ook gericht schrijven een plaats te de cesuur wordt scherper niet in de laatste geven wijst daar ook op plaats omdat de beoordeling in de bavo geen adviserend maar selecterend karakter krijgt de eindtermen omvatten ook spreken en of de leerlingen daar beter mee af zijn is na luisteren maar we weten nog niet wat daar tuurlijk wel de vraag centraal van getoetst wordt in elk geval verwachten we niet dat de doelen van het taalonderwijs al met al verwachten we geen grote problemen derwijs in de bavo erg zullen afwijken van de men mits we inzicht krijgen in de noodzakelijk door ons gehanteerde doelen spelling en ke vaardigheden doorstroommogelijkheden en grammatica hebben gelukkig niet het zwaarste vervolgonderwijs accent gekregen 84